

Koldingbogen

ÅRSTAL:	2006
FORFATTER:	Holger Jepsen
TITEL:	Barndom i Kolding under krigen.
KORT RESUME:	Forfatteren, der er født i 1935, fortæller om sine erindringer fra besættelsestiden.

BARNDOM I KOLDING UNDER KRIGEN

AF HOLGER JEPSEN

Den 9. april 1940 er den første dag i mit liv, jeg husker fra morgen til aften. Vi boede på Skovmøllen på Marielundsvej, og mit første indtryk af dagen var lyden af de tyske flyvemaskiner, der kredsede over byen. Tre maskiner fløj sammen i en V-formation. I min erindring er det, som var der et utal af maskiner, men det var vist de samme tre maskiner, der i længere tid kredsede over byen.

Stemningen var dyster og trykket. Det kom ikke overraskende for de voksne. "Ulvene glammer ved Danmarks port", stod der dagen før i Kolding Folkeblad. Min broder Harald var den første, der satte mig ind i situationens alvor. Han fortalte: "Vi skal til Vendsyssel, for de siger, at der bliver krig". Sagen var den, at min far, der var tilknyttet Hærens Bygningstjeneste og havde tegnestue på Staldgården, hos militærfolk på Staldgården, formodentlig kaptajn Heiberg-Jürgensen, havde hørt, at englænderne påtænkte at gå i land på Vestkysten, og at et stort slag ville komme til at stå ved Vejle. Da min far ville sikre sig, at hans familie kom til at være på den engelske side, blev der sendt bud efter taxavognmand Rasmus Bruun på Hollændervej, der skulle bringe os til min fars familie i Vendsyssel. Rasmus Bruun, der kunne virke kort for hovedet, men i grunden var en venlig mand, især over for børn, havde en af de store gamle taxaer, der bag

forsæderne havde stole og et bagsæde. Der var brug for al pladsen, for vi var otte, der skulle over på den engelske side af fronten: min mor, mine søskende Ingeborg, Kresten, Harald, Gunhild og jeg og fru Lyngtoft, der var gift med overofficiant Lyngtoft på Staldgården og deres datter Lise.

Det blev en begivenhedsrig tur. Ved Vejle var der et eller andet galt med bilen, så vi måtte søge ind på et værksted, der lå ved hovedvejen, som dengang gik gennem Vejle by. Da vi efter endt reparation skulle fortsætte rejsen, havde tyskerne indhentet os. Vi kunne ikke komme ud på hovedvejen på grund af den store tyske kortege.

Mit første indtryk af en tysker fik jeg, da Rasmus Bruun forsøgte at overhale kolonnen. Det var en ung officer, der i den åbne vogn vendte sig om med et stopskilt og råbte "Halt!". Det hoverende grin lod ingen i tvivl om, at det var sejrherrene, der rykkede frem.

Ved Skanderborg slap vi af med tyskerne, idet de fortsatte til Århus, mens vi tog vejen over Hadsten. "Freden" varede dog ikke længere end til Randers, som vi nåede samtidig med tyskerne, og hvor vi igen blev beordret til at holde tilbage. Da vi nåede Ålborg, var tyskerne derfor for længst nået frem. Her blev vi nødt til at tage afsked med Rasmus Bruun. Tyskerne havde nemlig lukket Lim-

fjordsbroen! Min mor og fru Lyngtoft fik fat på en fiskekutter, der sejlede os over på den vendsysselske side af fjorden. En taxa bragte os til bestemmelsesstedet i Børglum. Det var tanken, at vi skulle være på den engelske side til krigens afslutning, men da der ikke blev nogen engelsk side, hentede min far os efter fem dage hjem til Kolding!

Den for tyskerne problemløse besættelse af landet var en kendsgerning. Det var nok forskelligt, hvor meget den påvirkede et barns tilværelse. Det afhang af, hvor man voksede op. For et barn i Kolding kunne den ikke undgå at fylde meget.

DE FØRSTE ÅR

Mine erindringer fra de første krigsår er spredte. Danmark fik ikke norske tilstande. Af samtaler mellem min mor og far forstod jeg, at der i de militære kredse, som min far traf på Staldgården, var bitterhed over, at man ikke kom i kamp. Det er en kendt sag, at samarbejdspolitikken betød, at Danmark kom lempeligt gennem krigen. Jeg har fået lidt mere forståelse for den ved at læse Bo Lidegaards bog "Kampen om Danmark". Tilbage bliver imidlertid spørgsmålet, hvordan det ville være gået, hvis f.eks. englænderne havde været ligeså samarbejdsvillige. Godt var det i hvert tilfælde, at samarbejdet blev bragt til ophør!

En følge af besættelsen var de indskrænkede forsyninger. Der kom bl.a. ingen båd med bananer. Rationeringsmærker blev en del af dagligdagen, men ellers gjorde de indskrænkede forsyninger ikke indtryk på et barn. Der var mange voksne, der beklagede, at man måtte klare sig med kaffeerstat-

ning, men ikke børn. Erstatningen blev nemlig suppleret med Richs. "Det er Rich's, der drik's." Richsbillederne, der var samlet i serier gjorde Richs overordentlig populær hos børn. Men for kaffeelskere var det et problem. Jeg glemmer ikke min mors begejstring, da hun erhvervede et halvt pund ægte kaffe, som var sat til salg i en kaffeforretning i Klostergade. Kaffelystne kvinder havde nærmest stormet butikken og været ved at vælte skranken. Min mor holdt det halve pund kaffe i vejret som et trofæ.

Blandt børn var der en passiv modstand. Der var stor begejstring for verset:

*Det danske flag er rødt og hvidt,
det tyske flag er møgbeskidt.
Vi vil ha' kaffe, vi vil ha' the,
vi vil ha' Hitlers røv at se.*

Da tyskerne besatte Børstefabrikken, der stødte op til Skovmøllen, viste min bror Kresten sin uvilje mod de fremmede tropper ved, når han fejede sne, at feje det hen foran tyskernes dør. Det indbragte en klage fra

Leg på Marielundsvej ud for Skovmøllen.

besættelsesmagten. Min private kamp mod tyskerne bestod i, at jeg ikke købte slik for kobbermønter. Min far havde nemlig fortalt mig, at de af tyskerne blev inddraget til kanoner. Men der stod en heftig patriotisk kamp i mit indre, når jeg var hos det børnevenlige købmandspar Peter Hansen på hjørnet af Fynsvej og Ndr. Ringgade.

Historikere har påvist, at den danske holdning i begyndelsen af krigen mange steder var afventende i forhold til tyskerne. Det er pinagtigt, at det var sådan, men jeg har ikke selv nogen erindring om det. Jo, man hørte om de piger, der blev kærestes med tyske soldater, og som efter krigen blev behandlet på en forkasteligt ydmygende måde. Man hørte også om dem, der handlede med tyskerne. Men som randfænomener. Ellers husker jeg holdningen som absolut antitysk. Den markerede sig i de første krigsår på en udramatisk måde med *alsang* og *algang*. I Kolding var der to algangsruiter, en lang og en kort. Den lange gik, så vidt jeg husker, fra Rådhuset og ud til Julemærkesanatoriet. Det var et storartet syn at se de skarer af svedige koldingsere, kendte som ukendte, der manifesterede deres nationale sind ved denne fodgængerpræstation. De belønnedes med en algangsnaal.

SKOLEGANG

Da jeg i april 1942 begyndte at gå i skole, var min familie flyttet til Hvidsminde (dengang Fynsvej 188) ved siden af den nedlagte Hvidsminde Skole. Her boede endnu den sidste lærerinde på skolen, frk. Lumby, samt meget store familier, der fik anvist bolig i de tidligere klasseværelser. I forbindelsen med ned-

Anna Helene Jepsen med børnene Holger og Gunhild ved Hvidsminde Skole, der ses til højre i billedet.

læggelsen blev det besluttet, at børnene i de små klasser skulle køres i skole med taxa. Det var taxavognmand Høj, der havde fået bestillingen. Hans vognmandsforretning havde til huse i Søndergade ved kroen Hvide Hest, som blevet revet ned, da Kino blev bygget. Almindelige private biler var på det tidspunkt klodset op, og de var for at undgå møl i tekstilerne forsynet med naftalinkugler, hvis lugt den dag i dag minder mig om krigen. Taxaer som Højs kørte ved hjælp af en generator, der havde udseende som en kakkellov. Høj var en alvorlig, men venlig mand med en fornem optræden, altid med en kasket, som Rasmus Bruun også havde, og som jeg derfor opfattede som en vognmandskasket. Høj kørte ofte selv turen, og da han insisterede på, at jeg skulle sidde på forsædet, har jeg ført mange samtaler med ham om mange ting, også krigen og dens gang. Indi-

mellem afløstes han af en af hans chauffører. Der var to, der blandt børnene gik under navnene "Lange" og "Korte".

Jeg begyndte min skolegang i den gamle borgerskole i Skolegade 2. Den smukke bygning har været slemt forsømt, men er nu sat i stand. Vi havde meget dygtige lærere. Den statelige frk. Deissner var skoleinspektør, Åge Kristensen var min klasselærer i de første to år, og fru Anna Køster havde vi til sang og, så vidt jeg husker, til religion. Endnu på det tidspunkt var der et nært forhold mellem kirke og skole. Hver morgen indledtes med morgensang og Fader Vor. Vi blev fortrolige

med Ingemanns og Weyses morgensalmer. I det hele taget lærte vi mange sange og salmer. Det var imponerende, at vi allerede i første klasse lærte "Der sad en fisker så tankefuld".

Min klasse måtte efter relativ kort tid forlade Skolegade, da skolen, som mange andre skoler, blev okkuperet af tyskerne. Det betød, at vi indtil 1945 ofte måtte skifte sted. Min klasse blev flyttet til Døtreskolen, derefter med korte mellemrum til Teknisk Skole, Handelskolen på Haderslevvej, Realskolen, Gymnasiet, Kvindernes Bygning og KFUK. De sidste dage af besættelsen kom vi

Opgangen til Koldinghus fra Slotsgade. Til højre Kvindernes Bygning, hvor skoleundervisningen blandt andet fandt sted.

hver anden dag enkeltvis hos vores klasselærer (fra 3. klasse), Viggo Rambøl, i hans hjem i Grønnegården for at få rettet regnestykker.

Kvindernes Bygning var det sted, vi var i det længste tidsrum. Det var et godt sted at gå i skole. Det lå ved det, der i dag kaldes "Den spanske Trappe", det vil sige meget tæt på Koldinghus og Staldgården. Det betød, at frikvartererne blev tilbragt på græsset op mod Koldinghus' mod syd stærkt faldefærdige mure, hvor adgang var forbudt. Det gjorde ikke legepladsen mindre spændende. Kun svagt anede man, hvad der foregik af uhyggelige ting på Staldgården, der var blevet Gestapohovedkvarter. Det gjorde Staldgården til et muligt bombemål. Derfor blev lærer Rambøl meget nervøs, når der var luftalarm og gav os besked på at løbe hjem, så hurtigt vi kunne.

Jeg formoder, at det var naboskabet til Gestapohovedkvarteret, der gjorde, at skolemyndighederne opgav Kvindernes Bygning som "skole".

Bortset fra den sidste tid af besættelsen, hvor vi som sagt kom til lærer Rambøl på hans bopæl hver anden dag, var undervisningen kun to gange suspenderet på grund af besættelsen. Den første gang var den 29. august 1943, og det kom mig meget på tværs, for jeg kunne ikke få afleveret fødselsdagskort, som det hed, til min fødselsdag et par dage senere. Det betyder ret meget, når man går i anden klasse. Den anden gang, undervisningen blev suspenderet, var den 19. september 1944, den dag politiet blev taget. Taxaerne kørte stadig, og på vejen fornemmede man, at der skete et eller andet dystert i byen. Jeg drøftede situationen med vognmand Høj, der fortalte, hvad der var sket, og

jeg husker endnu min egen ophidsede kommentar til den oprørende begivenhed: "Nu går det altså for vidt"!

SPREDTE GLIMT

Ude i den store verden rasede krigen, og i de fleste hjem søgte man oplysning om, hvad der skete ved at lytte til de danske udsendelser fra BBC. Alle, der oplevede det, har skæbnetemaet og Sankt Jørgens march, som bragtes som optakt til udsendelserne, i ørene. Som barn lyttede man i særlig grad til særmeldingerne, som var dunkle og gav fantasien frit spillerum.

Men for et barn var det naturligvis de nære begivenheder, der gjorde indtryk. Tyskerne var meget massivt til stede i Kolding. Ikke alene i okkuperede bygninger, men også i egentlige kasernelignende bygninger. En sådan lå på Mejersmindes marker, omtrent hvor nu Højegården ligger, beskyttet ved en tanksspærring, hvor stien fra Fynsvej drejede af mod Mejersminde. Militærlejren blev i øvrigt senere flygtningelejr. Det var på grund af militærbelægningen, at den store bakke, der lå over for Mejersmindes mark, og som tilhørte Petersbjerggård, blev skrællet af og i endeløse tipvognstog blev kørt ud i havnen. Der skulle være fri udsigt til fjorden!

Man stødte også på de grønne uniformer ved vejspærringer, og når de holdt øvelser på markerne ved Hvidsminde. Man kunne også støde på dem enkeltvis. Jeg husker en meget alvorlig tysker, der var inde at købe nogle småting hos købmand Peter Hansen, bl.a. snørebånd. Han kunne åbenbart lidt dansk, for han fik fortalt, at han skulle til Østfronten. Jeg fandt det meget hårdt, da den elske-

lige fru købmand Hansen sagde: "Ja, så er det jo spørgsmålet, om man kommer levende hjem."

En begivenhed, som *alle*, der levede i Kolding under krigen, husker, er den schalburgtage af Kolding Folkeblad, der kostede tre mennesker livet, redaktøren, hans datter og portneren. Murbrokkerne, der lå ud på Jernbanegade, gjorde et stærkt indtryk. Hvordan har det ikke været de steder, hvor der ikke var andet end murbrokker?

En episode tydeliggjorde, hvor dystre forholdene var, og hvor kort vejen var mellem liv og død. Jeg besøgte med min far træskofabrikant Jacobsens forretning i Brostræde over for I. P. Jensens forretning. Jeg talte

meget med hans svend, der var meget imødekommende og med et godt humør, lidt naiv, nok lidt for sig selv. Få dage efter hørte vi, at han var blevet skudt, fordi han i befipelse var løbet sin vej, da han blev råbt an af tyske soldater.

Det gik bedre for en nabo i den gamle skole i Hvidsminde. En dag kom en tysk soldat på motorcykel for at hente ham. Naboen var en meget dansk mand, og han gjorde på militærmæssig vis honnør for frk. Lumby og en stor flok børn, der så ham drage af sted. Han var i tysk fangenskab i Holsten et halvt års tid og vendte derefter tilbage, adskillige kilo lettere. Hans brøde, sagde man, bestod i, at han til en tysk soldat, der gik med en

Tankspærring på Fynsvejbakke ved Petersbjerggård. Bakken til højre blev gravet væk og på tipvognstog kørt ned til opfyldning på havnen. Foto: Kaj Baagøe.

dansk pige, havde sagt: "Af vejen bonde, her kommer garden!"

En episode blev drøftet meget i mit hjem. Der kom en dag en meget høj vagabond, påfaldende pjaltet. Han bad min mor se på sit ben. Hun blev ikke klar over, hvad han ville, for hun kunne ikke se, at der var noget galt, og hun antog ham for lidt sær, selvom han virkede meget høflig. Til sidst gik han, vistnok med en madpakke. Først da jeg læste Hæstrups skildring af Flemming Junckers færden, efter at han var gået under jorden, blev jeg klar over, at det var ham, der var på flugt. Det havde vi gerne villet vide, da han havde brug for hjælp.

BEFRIELSEN

Mod slutningen af krigen blev stemningen mere og mere trykket. Et stort antal flygtninge, kvinder og børn, der kun havde kunnet bringe det mest nødvendige med sig, kom til at præge billedet. Mødrene i deres sorte kjoler og børnene i deres slidte tøj. At drengene om vinteren gik i korte bukser med lange strømper ligesom pigerne, fandt vi meget nedværdigende.

Flygtningene var en stærk påmindelse om, at krigen nærmede sig sin afslutning. At det var ulykkelige mennesker med en usikker fremtid foran sig, havde vi ikke meget sans for dengang. Holdningen over for dem var præget af stor kulde.

Også de Hvide Busser varslede krigens nære afslutning. Man vidste, at de var på vej, og der gik rygter om, at Frovin Jørgensen, der senere blev skoleinspektør i Kolding, var med i en af dem. Det var betagende at se busserne, og de blev modtaget med stor begej-

De Hvide Busser på Haderslevvej.

string. De gjorde gerne holdt hos købmand Sofus Larsen i Hvidsminde, og der havde både børn og voksne lejlighed til at tale med de tidligere fanger. De tyske soldater, der var med som vagter, så simpelthen den anden vej. En af fangerne ville gerne bytte noget slik, hans mave ikke kunne tåle, med en blyant, så han kunne skrive til sin mor. Det var også ved de Hvide Busser, man for alvor fik oplysninger om, hvad der skete i koncentrationslejrene.

Med englændernes fremmarch mod den dansk-tyske grænse var man begyndt at forberede sig på, at krigshandlinger kunne komme til at foregå her. Da vi boede ved hovedvejen, traf min mor aftale med frk. Christensen, der havde en æbleplantage nede ved banelinien på grænsen mellem Hvidsminde og Nr. Bjert, om, at vi kunne bo hos hende, hvis det kom til at brænde på. Tanken om, at ens hjem kunne blive jævnet med jorden, var skræmmende, men den lå

langt tilbage i hovedet og dukkede kun sjældent op. Utroligt så ligevægtigt man i Kolding i de første majdage 1945 levede med truslen om krig. Det var noget nær et mirakel, at den ophørte, da de allierede nåede den danske grænse.

Den 4. maj 1945 var jeg til fødselsdag hos min skolekammerat Niels Oluf Ehrenskjöld på Goriværk, der dengang lå på Dyrehavegårdsvej. Det var Niels Olufs 10 års fødselsdag. Det var en lun, lidt fugtig eftermiddag. Vi legede efter chokoladen ovre i Byparken, og der hvilede en uvirkelig stemning over

den eftermiddag – som om noget var i gære. Det var der så vist også. Frihedsbudskabet gjorde et enormt indtryk på os, der hørte det den dag. Og det gør det ved hver gentagelse. Begejstringen var enestående. Engelske og amerikanske flag blev i Koldings gader delt ud til børnene. Man havde virkelig oplevelsen af en fælles udelt glæde. Det var først senere, at man hørte, at der skete ting, der gjorde skår i glæden. De, der oplevede befrielsen, har ikke siden oplevet noget lignende. Det er således helt hen i vejret, når man har sammenlignet aftenen den 4. maj 1945 med

Samling foran Kolding Rådhus den 4. maj. Foto: Kaj Baagøe.

den i øvrigt storartede aften, da vi vandt europamesterskabet i fodbold! Indholdet i de to aftner lader sig ikke sammenligne!

Allerede den 7. maj kom de engelske soldater til Kolding, og de blev modtaget med stor begejstring. Min storesøster Ingeborg smed små blomsterbuketter op til dem med en seddel, hvor der stod: "I love you." Da vi så nogle engelske soldater ud for købmand Larsens butik i Hvidsminde tilberede the med mælk i (!), følte vi, at den store verden var kommet til Kolding. Det havde vi aldrig før set. Mange hjem, også mit, inviterede engelske soldater indenfor.

Med krigens ophør begyndte besættelsesmagtens tur tilbage til det sønderbombede Tyskland. Hvilken enorm forskel var der ikke på den hær, der så selvbevidst drog op gennem Jylland den 9. april, og de skarer af krigstrætte soldater, der var på vej hjem til fods. De kom i uendelige rækker og i større eller mindre grupper. Det var en slagen hær, der tog hjem til ingenting. En gang bivakuerede en meget stor skare af dem i Bramdrup Skov. Det var et utroligt syn med små løvhytter og mange bål. De var færdige med krigen. Det samme var en tysk officer, der standsede sin åbne bil i Hvidsminde, trak sin pistol og tømte den for patroner ved at skyde op i luften. Dermed var freden skudt ind i Hvidsminde!

EPILOG

Hverdagen vendte hurtigt tilbage. Med forventning flyttede min klasse til Drengeskolen, som Ålykkeskolen hed på det tidspunkt, hvor der var en stærk lugt af nyferniserede gulve.

Danmark slap ikke godt fra opgøret med fortiden. Retsopgøret var, som prof. K. E. Løgstrup har udtrykt det, en folkelig katastrofe, ikke et retssamfund værdig. Det var rystende i Kolding Folkeblad at læse om den første dødsdom. Siden har jeg været ubetinget modstander af denne ultimative straf.

En efterkrigserindring knytter sig naturligt til erindringerne om krigen. Den vil jeg slutte med. Ved et folkeligt møde i Dyrehavegårds have, ledet af pastor Sølling, talte en ældre hollandsk præst, som var i familie med ingeniør Nygaard, der boede på hjørnet af Ndr. Ringvej og Ejlersvej. Den hollandske præst var en imponerende skikkelse, han lignede en gammeltestamentlig profet. På et kraftfuldt, men gebrokkent dansk fortalte han om sine oplevelser under krigen. Som bekendt medførte krigen store lidelser i Holland. Det gjorde et stort indtryk på forsamlingen, da præsten fortalte, at hans søn var blevet skudt af tyskerne og at han, da han fik det at vide, var gået ud på sin altan og havde råbt ud over byen: "Hitler, Himmler, Göring og Goebbels har dræbt min søn." Efter den dag, fortalte han videre, havde han ændret bønnen i Fader Vor "forlad os vor skyld som vi forlader vore skyldnere" til "forlad os vor skyld, som vi gerne ville forlade vore skyldnere", (underforstået: men ikke kan).

Enhver kan forstå den gamle hollandske præst. Det er en forbandelse, som al krig medfører, at forholdet mellem menneske bliver af en sådan art, at tilgivelse bliver en *menneskelig* umulighed. Da er der kun en guddommelig tilgivelse at håbe, og den overgav den gamle hollandske præst sig selv og de modstandere, han ikke kunne tilgive, til.